

The journal has had 7 points in Ministry of Science and Higher Education parametric evaluation. Part B item 755 (23.12.2015).
755 Journal of Education, Health and Sport eISSN 2391-8306 7

© The Author (s) 2016;

This article is published with open access at Licensee Open Journal Systems of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Poland

Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author(s) and source are credited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.

This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.

The authors declare that there is no conflict of interests regarding the publication of this paper.

Received: 02.10.2016. Revised 02.10.2016. Accepted: 21.10.2016.

Determinanty aktywności turystycznej osób starszych w Polsce na tle innych krajów europejskich

Selected indicators of the seniors tourist activity in Poland and in others european countries

Krzysztof Parzych¹, Rafał Gotowski²

¹ Instytut Geografii i Studiów Regionalnych Akademia Pomorska w Słupsku

² Wydział Kultury Fizycznej, Zdrowia i Turystyki, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Słowa kluczowe: Uniwersytet Trzeciego Wieku, Słupsk, aktywność turystyczna

Key words: University of the Third Age, Slupsk, tourist activity

Streszczenie

W artykule podjęto zagadnienie aktywności turystycznej seniorów Polsce na tle innych krajów europejskich. Jako materiał źródłowy wykorzystano dane Eurostat oraz GUS zawarte w raporcie Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w zakresie wybranych cech charakteryzujących aktywność turystyczną osób starszych. Dokonano analizy cech turystyki osób starszych z uwzględnieniem turystyki krajowej jak i zagranicznej.

Abstract

In this work was taken an issues of the tourist activity of the older people. For this purpose was used the statistics of Eurostat and from the Statistic Yearbook “ Tourism in polish households” The analysis shows the polish older people more seldom participate in the tourist traffic comparing to the west european countries older people. The main characteristics shows low level of the polish older people’s tourist activity. They seldom participate in tourism. They most often go to their families form shortterm stays or for holiday. They prefer travels in the summer months. Most often polish older people independently organize their journeys and use the overnight accommodation in the houses of their friends and relatives. They most often go to the cities, coastal resorts and others mountain and lakeshore resorts. Besides it polish older people prefer passive behaviours in their free time as reading books, watching television and listening to the radio and resting.

Wstęp

W rozwoju demograficznym europejskich oraz Polski w ostatnich latach obserwuje się znaczny wzrost ludności w starszym wieku. Zjawisko starzenia się społeczeństw zwłaszcza europejskich jest jednoznacznie kojarzone ze wzrostem średniej długości życia w Europie co wynika z rosnącego poziomu ekonomicznego życia w Europie oraz ze znacznego postępu w zakresie opieki zdrowotnej, które umożliwiły znaczne podniesienie się średniej długości trwania życia w większości państw europejskich. Drugim ważnym czynnikiem jaki wpływa na wzrost udziału osób starszych w skali liczby ludności ogółem w wielu krajach europejskich, w tym i w Polsce jest spadek przyrostu naturalnego, który wiąże się z postępującymi procesami westernizacji, których jednym z elementów jest przyjmowanie stylu życia, w którym naturalne potrzeby prokreacyjne młodych ludzi zaczynają być wypierane przez samorealizację, dążenie do wysokiego standardu życia, niechęć do podejmowania wysiłku założenia rodziny i wychowywania dzieci.

W większości państw europejskich obserwuje się dużą dynamikę wzrostu udziału osób w starszym wieku w liczbie ludności ogółem. Osoby starsze to osoby najczęściej pozbawione zobowiązań o charakterze zawodowym, często również rodzinnym posiadają znaczne ilości czasu, którym nie dysponowały wcześniej, który może być zagospodarowany na aktywność turystyczną.

Zagadnienie aktywności turystycznej i rekreacyjnej jest przedmiotem badań psychologii, pedagogiki, ekonomii, socjologii oraz nauk medycznych. Temat aktywności turystycznej i rekreacyjnej osób starszych jest również podejmowanych przez autorów zajmujących się naukami o turystyce (Banach 2007, Grzelak - Kostulska 2012, Juszczak 2007, Przeclawski 1997, Śniadek 2007, Szatur- Jaworska 2006, Śledzińska 2010, Wolańska 1988).

Wydaje się, że ze względu na wiek oraz brak zobowiązań o charakterze zawodowym, społecznym a często również rodzinnym osoby starsze dysponują największymi obok młodzieży szkolnej zasobami czasu wolnego. (Alejziak 2009, Wolańska 1988, Banach 2007, Szwarz 1979). Aktywność seniorów przyjmuje bardzo różne formy. Według Juszczaka aktywność ludzi w starszym wieku może przyjmować postać formalną, której praktycznym wymiarem jest uczestnictwo w wolontariacie, zaangażowanie polityczne bądź też aktywne członkostwo w różnego rodzaju organizacjach o charakterze społecznym, lokalnym, religijnym. Dotyczy to jednak z reguły niewielkiej części populacji, tej, która często ze względu na charakter wykonywanej dotychczas pracy zawodowej, naturalną witalność aktywnie uczestniczy w życiu społecznym, chętnie angażuje się w różne formy aktywności zbiorowej. Znacznie częściej aktywność osób w wieku poprodukcyjnym przybiera postać

nieformalną i wiąże się z kontaktami z rodziną (pomoc dzieciom w opiece nad wnukami, w obowiązkach domowych, spotkania z rodziną i przyjaciółmi). Kolejną postacią aktywności ludności w starszym wieku wyróżnioną przez Juszcza jest aktywność samotnicza, która polega najczęściej na różnych formach zachowań czasu wolnego, bardzo często biernych jak oglądanie telewizji, czytanie książek, słuchanie muzyki lub rozwijanie własnego hobby). Badania Szatur - Jaworskiej (2006) wskazują, że większość emerytów czas wolny spędza w sposób receptywny (np. oglądanie telewizji) oraz integracyjny (spotkania z przyjaciółmi). Ponadto istotną rolę w zagospodarowaniu czasu wolnego seniorów odgrywają różnego rodzaju instytucje: kluby seniora, świetlice, organizacje społeczne, religijne, uniwersytety trzeciego wieku.

Osoby starsze ze względu na największe w porównaniu z innymi grupami społecznymi zasoby czasu wolnego posiadają znaczny potencjał aktywności turystycznej i rekreacyjnej. Jednocześnie ze względu na wiek i inne ograniczenia nie mogą podejmować aktywnego uczestnictwa w ruchu turystycznym. Według Grzelak - Kostulskiej (2012) ograniczenia dla uczestnictwa osób starszych w turystyce są związane z pięcioma głównymi grupami barier: fizycznymi, natury społecznej, natury ekonomicznej, mentalnymi, oraz natury zewnętrznej.

Tabela 1. Fazy cyklu życia gospodarstw domowych i ich zachowania konsumpcyjne.

Faza cyklu życia	Wzorce zachowań turystycznych
Dzieciństwo	<ul style="list-style-type: none"> - Rodzice decydują o wyjazdach - Wyjazdy o charakterze rodzinnym - Między 10 a 11 rokiem życia pojawiają się nowe formy turystyki organizowane przez szkołę
Okres nastoletni	<ul style="list-style-type: none"> - Samodzielne wyjazdy od 15 roku życia - Ograniczenia ekonomiczne rekompensowane dużą ilością czasu wolnego i ciekawością świata - Dominują tanie wyjazdy - Cel podróży nie jest znaczący
Okres kawalersko - panieński	<ul style="list-style-type: none"> - Niewiele obciążeń finansowych - Mocna orientacja na rekreację i przyjemności - Bardzo wysoka aktywność turystyczna w różnych porach roku - Dominują wyjazdy wakacyjne
Młode, bezdzietne małżeństwa	<ul style="list-style-type: none"> - Największa przeciętna zakupów dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku - Udział w wyjazdach o charakterze pobytowym jak i objazdowym - Bardzo częste wyjazdy wakacyjne
Pełne gniazdo I (małżeństwo z najmłodszym dzieckiem poniżej 6 roku życia)	<ul style="list-style-type: none"> - Płynność ekonomiczna na niskim poziomie - Aktywność turystyczna o charakterze typowo rodzinnym - Częste wyjazdy do rodziny na wieś i na typowe wczasy
Pełne gniazdo II (małżeństwo z najmłodszym dzieckiem 6 i więcej lat)	<ul style="list-style-type: none"> - Lepsza sytuacja finansowa - Zakup sprzętu sportowego, np. rowery - Wydatki związane z dodatkowymi lekcjami i korepetycjami - Wyjazdy na wczasy (krajowe i zagraniczne), weekendowe, służbowe - Dzieci wyjeżdżają głównie na kolonie
Pełne gniazdo III	<ul style="list-style-type: none"> - Jeszcze lepsza sytuacja finansowa

(starsze małżeństwa z dziećmi na utrzymaniu)	<ul style="list-style-type: none"> - Dzieci podejmują prace zarobkowe - Liczne podróże samochodem - Formy turystyki jak wyżej, ale podróże odbywane są osobno przez małżonków i dzieci
Puste gniazdo (starsze małżeństwa, głowa rodziny pracuje zawodowo)	<ul style="list-style-type: none"> - Zadowolenie z własnej sytuacji finansowej i oszczędności - Duże zainteresowanie podróżami, rekreacją i samokształceniem - Wysoka aktywność turystyczna - Przewaga wyjazdów długoterminowych - Pierwsze wyjazdy zdrowotne
Puste gniazdo II (małżeństwa, głowa rodziny na emeryturze)	<ul style="list-style-type: none"> - Duży spadek dochodów - Duże wydatki na dobra i usługi zw. z rekreacją i zdrowym trybem życia - Podjęmują wyjazdy jeszcze częściej i jeszcze dłuższe - Przykładają dużą wagę do standardu usług (transport, zakwaterowanie) - Częste wyjazdy z wnukami
Wdowiec/wdowa pracujący zawodowo	<ul style="list-style-type: none"> - Dochody na dość dobrym poziomie - Podróże podejmowane nieco rzadziej - Zainteresowanie wyjazdami z motywem nawiązywania nowych znajomości
Wdowiec/wdowa na emeryturze	<ul style="list-style-type: none"> - Drastyczny spadek dochodów - Podróże podejmowane rzadko - Dominacja odwiedzin krewnych - Wyjazdy sanatoryjne i uzdrowiskowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie W. Alejsiak, 2009, Determinanty i zróżnicowanie społeczne aktywności turystycznej.

W modelu faz cyklu życiowego i odpowiadających im zachowań konsumpcyjnych Alejsiaka (2009) osoby starsze przyporządkowane są do typów pustego gniazda II, oraz wdowca na emeryturze. Etap pustego gniazda identyfikuje się ze znacznym spadkiem dochodów związany z przejściem na emeryturę, przy jednoczesnym wysokim zainteresowaniu udziałem w turystyce, podejmowaniem dłuższych i częstszych podróży często w towarzystwie wnuków oraz przykładaniem uwagi do standardu wyjazdów w zakresie form zakwaterowania czy wykorzystywanych środków transportu. Z kolei sytuacja wdowy lub wdowca na emeryturze odznacza się bardzo wyraźnym spadkiem dochodów co determinuje rzadkie uczestnictwo w turystyce, a podejmowany wyjazdy z reguły mają formę nisko-budżetowych podróży do krewnych lub znajomych lub wyjazdów do sanatoriów dla podratowania zdrowia.

Cel pracy i metoda badawcza

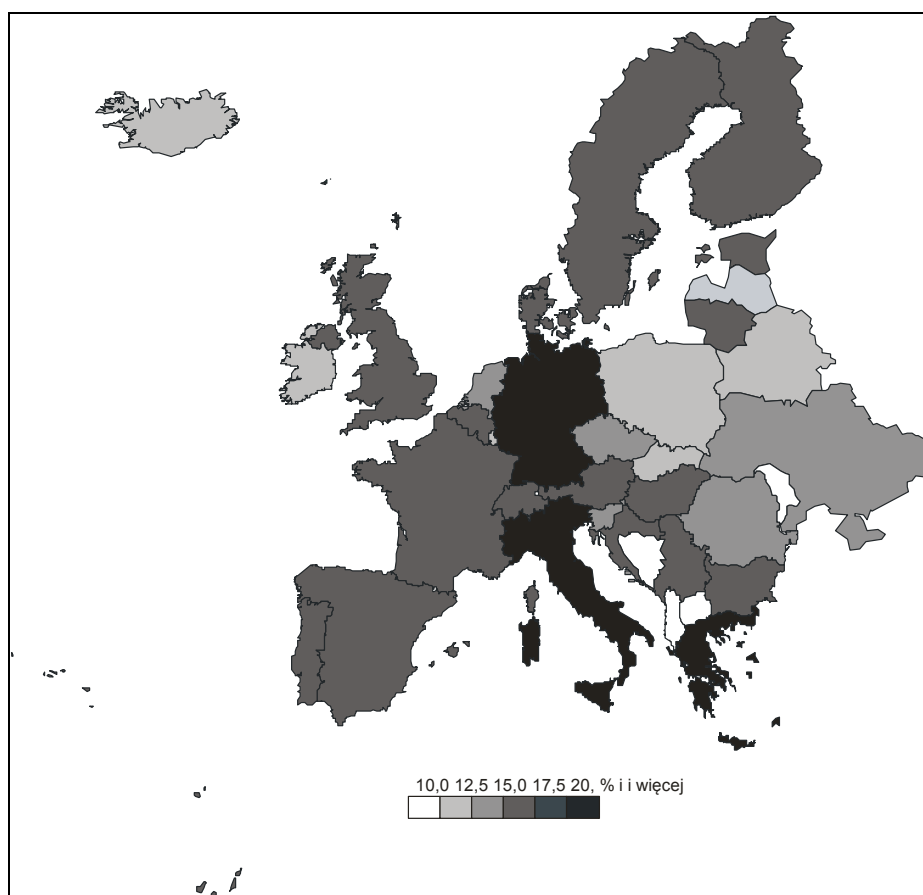
W niniejszym opracowaniu podjęto zagadnienie wybranych cech aktywności osób starszych społeczeństwa polskiego na tle innych krajów Unii Europejskiej. Jako materiał źródłowy wykorzystano dane statystyczne Eurostat. Na ich podstawie możliwe było porównanie wybranych cech aktywności turystycznej polskich „seniorów” na tle starszych społeczeństw krajów Unii Europejskiej. Dokonano szerokiej analizy uczestnictwa

w turystyce osób starszych w oparciu o dane statystyczne rocznika GUS, Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 roku.

Jako osoby starsze na potrzeby niniejszego opracowania traktowany osoby w przedziale wieku powyżej 64 lata. aktywności turystycznej ludności w starszym wieku.

Analiza ruchu turystycznego osób w starszym wieku w Polsce i innych krajach Europy

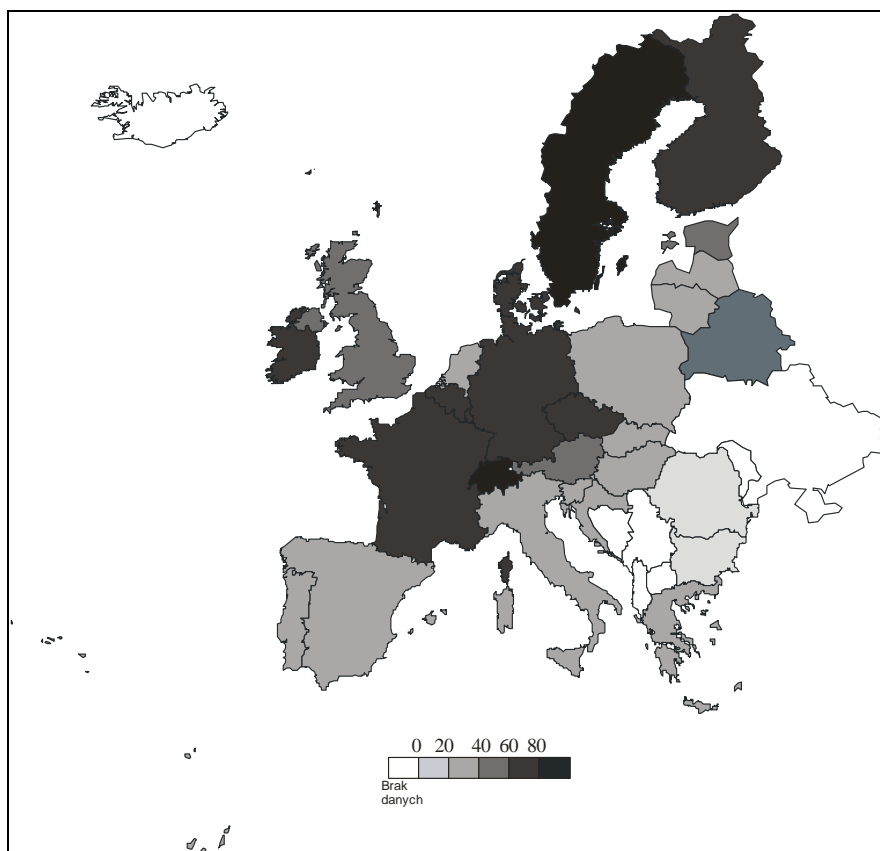
Udział ludności w starszym wieku w krajach europejskich jest znacznie wyższy na tle społeczeństw innych krajów pozaeuropejskich zwłaszcza w krajach rozwijających się. Analiza struktury wieku ludności krajów europejskich pokazuje, że udział ludności w starszym wieku w tych państwach wynosi średnio 16,4%. Najniższy udział ludności w starszym wieku charakteryzuje społeczeństwa Mołdawii (10,0%), Albanii (12,0%), oraz Macedonii (12,3%) oraz Bośni i Hercegowiny (12,4%). W dwudziestu państwach Europy udział ludność w starszym wieku mieści się w przedziale od 17,5% do 20,0% ogółu ludności tych krajów (ryc.1).

Ryc. 1 Udział ludności w starszym wieku w poszczególnych krajach europejskich
(źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostat, ec.europa.eu/eurostat z dnia 12.11.2015)

Największa liczba ludności w starszym wieku zamieszkuje Grecję (20,4%), Niemcy (20,8%) oraz we Włochy (21,4%). Wysoki bliski 20% ogółu ludności społeczeństwa zamieszkuje Łotwę (19,0%), Finlandię (19,4%), Szwecję (19,4%), Bułgarię (19,5%) oraz Portugalię (19,8%). W Polsce udział ludności powyżej 65 roku życia wynosi 14,8%.

Analiza poziomu frekwencji ludności w starszym wieku w poszczególnych krajach Europy w ruchu turystycznym pokazuje zróżnicowanie (ryc.2). Najniższym poziomem frekwencji w ruchu turystycznym charakteryzują się „seniorzy” w Norwegii (około 5% ludności Norwegii w przedziale wieku powyżej 65 lat), Bułgarii (około 11% oraz w Rumunii 11,7%). Ponadto dość niski poziom udziału mają ludzie starsi w Grecji (23,0%), Łotwie (24,0%), Włoszech (24,5%).

Ryc. 2 Poziom frekwencji osób starszych w ruchu turystycznym w krajach europejskich
(źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostat, [www. ec.europa.eu/eurostat](http://www.ec.europa.eu/eurostat) z dnia 12.11.2015)

Najwyższy na tle innych populacji europejskich udział w ruchu turystycznym osób starszych charakteryzuje społeczeństwa Szwecji (około 86%) oraz Szwajcarii (94,5%). Ponadto znacznie wyższy od średniej europejskiej poziom aktywności turystycznej jest charakterystyczny dla ludności powyżej 65 roku życia w Niemczech, Irlandii, Francji, Luksemburgu, Danii, Czechach, Finlandii (od około 62% do ponad 70%. W Polsce

uczestnictwo w ruchu turystycznym w 2014 roku deklarowało 37,4% ludności w starszym wieku. Analiza rozkładu przestrzennego aktywności turystycznej „seniorów” wskazuje na znacznie wyższy poziom frekwencji turystycznej tej grupy w zamożnych krajach Europy Zachodniej i Skandynawskiej co jest efektem z jednej strony dłuższej średniej długości trwania życia w tych krajach, z drugiej jest determinowane znacznie wyższym poziomem zamożności społeczeństw tych krajów. W krajach Europy Środkowo-Wschodniej analogiczne wskaźniki są znacznie niższe.

Aktywność turystyczna jak pokazują dane statystyczne koncentruje się przede wszystkim w okresie miesięcy urlopowo wakacyjnych. W celu identyfikacji różnych innych form aktywności ludności w starszym wieku dokonano analizy preferowanych sposobów spędzania czasu w społeczeństwie polskim z uwzględnieniem kryterium wieku. Analiza preferowanych sposobów spędzania czasu wolnego pokazuje na silne ich zróżnicowanie, zarówno w zakresie podejmowanych najczęściej form aktywności czasu wolnego jak i w odniesieniu do różnic pomiędzy poszczególnymi grupami wydzielonymi ze względu na wiek (tab.1).

Tab.1 Preferowane sposoby spędzania wolnego czasu z uwzględnieniem wieku

Wyszczególnienie	7-14 lat	15-19 lat	20-24 lata	25-44 lata	45-64 lata	65 lat i więcej
Ogółem	100	100	100	100	100	100
wypoczynek bierny(opalanie się, leżakowanie)	12,6	15,1	17,8	23,9	21,9	18
czytanie	7	7,3	5,6	8	11,2	14,4
słuchanie radia, telewizja, wideo, internet	39	38,4	28,8	23	25,3	33,3
udział w spotkaniach towarzyskich	5,5	15,2	17,1	9,4	5,3	4,9
chodzenie do kawiarni, restauracji	0	0,2	0,4	1,3	0,3	0
uprawianie sportu, ćwiczeń fizycznych	14	9,3	7,9	5,5	2	0,5
wędkarstwo, myślistwo	0,5	2	1,4	2,4	3,2	1,4
wędrówki, spacer, wycieczki rowerowe	12,1	5,4	8,2	10,8	10,5	6,5
żeglarstwo, kajakarstwo	0,2	0,5	0,4	0,6	0,5	0,2
obcowanie z przyrodą	1,2	0,7	1,3	3,4	4,3	5
kibicowanie na imprezach sportowych	1,5	2,3	3,2	1,9	1,9	0,5
odwiedzanie muzeów, wystaw, zabytków, imprezy objazdowe, zwiedzanie	0,3	0,1	0,8	2,4	1,4	0,6
chodzenie do kina, teatru	1	1	2,8	1,6	0,4	0,3
praktyki religijne	0,1	0	0	0,3	0,8	4,7
uprawianie hobby (rozwijanie wiedzy)	1,3	1,2	1,4	1,3	1,4	0,8
aktywny wypoczynek na działce	0,2	0,2	0,9	2,4	8,1	7,5
zakupy dla przyjemności	0,2	0,9	1	0,7	0,4	0,2
aktywność związana z uprawianym zawodem	0	0	0,1	0,7	0,6	0
inne	0,7	0	0,1	0,1	0,3	0,4

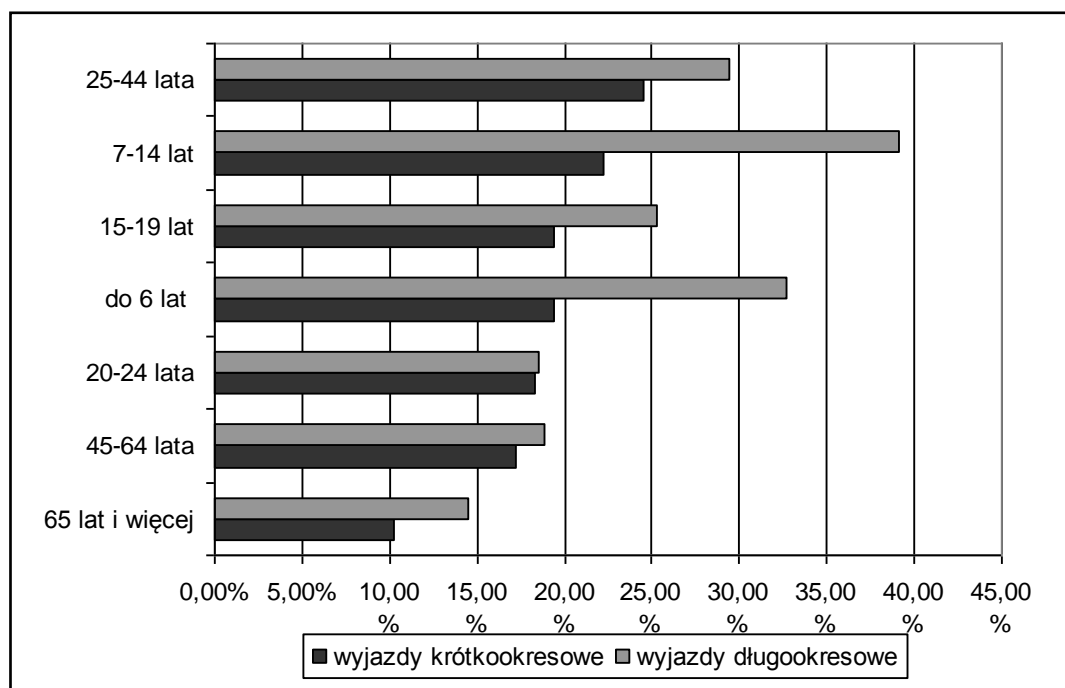
źródło: opracowanie na podstawie Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS

Ludność w starszym wieku z uwagi na szereg różnego rodzaju ograniczeń charakteryzuje się zdecydowanie większym udziałem wśród różnych form aktywności czasu wolnego biernych sposobów wypoczynku. Wśród 16 wydzielonych form wypoczynku w czasie wolnych około osób wskazało na 3 rodzaje zachowań biernych: słuchanie radia, oglądanie telewizji, przeglądanie stron internetowych - 33,3% ludności po 65 roku życia, wypoczynek bierny-leżakowanie, opalanie się - 18% oraz czytanie - 14,4%.

Spośród aktywnych form spędzania czasu wolnego najczęściej wskazań w odniesieniu do „seniorów” miały: aktywny wypoczynek na działce - 7,5%, wędrowki, spacer oraz wycieczki rowerowe-6,5%, udział w spotkaniach towarzyskich - 4,9% oraz czynne uczestnictwo w praktykach religijnych - 4,7%.

Warto zwrócić uwagę, że we wszystkich grupach wiekowych najczęściej wskazywaną formą wypoczynku w czasie wolnym było oglądanie telewizji, słuchanie radia oraz przeglądanie witryn internetowych. Jednocześnie młodsze grupy wiekowe charakteryzował znacznie wyższy udział deklarowanego uczestnictwa w czynnych sposobach spędzania czasu wolnego- uprawianie sportu, wędrowki, spacer, wycieczki rowerowe.

Analiza poziomu udziału w ruchu turystycznym ludzi starszych ze względu na wiek wskazuje na relatywnie najniższą mobilność turystyczną ludzi starszych w porównaniu z innymi grupami (ryc.3).

Ryc. 3 Poziom uczestnictwa w ruchu turystycznym wybranych grup społeczeństwa z uwzględnieniem wieku

(źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS)

Niewątpliwie jest to spowodowane różnymi barierami, które ograniczają aktywność turystyczną ludzi starszych. Przede wszystkim są to ograniczenia fizyczne, ekonomiczna jak również ograniczenia o charakterze mentalnym. Ogółem w wyjazdach krótkookresowych w kraju w 2013 roku zadeklarowało udział około 10,5% ludności powyżej 65 roku życia, w wyjazdach długookresowych analogiczny wskaźnik wyniósł - 14,5%.

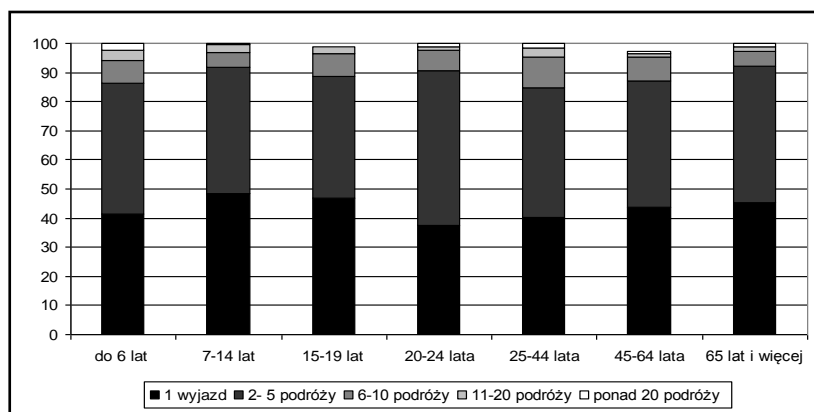
Analiza uczestnictwa w wyjazdach krótkoterminowych ludności powyżej 65 roku życia z uwzględnieniem celu podejmowanej podróży oraz przedstawiona na tle innych grup wydzielonych ze względu na kryterium wieku, wskazuje że cele wyjazdów znacznie różnią populację ludzi starszych od młodszych grup wiekowych (tab.2).

Tab.2 Udział podróży turystycznych krótkookresowych społeczeństwa według celu podróży z uwzględnieniem wieku

Wyszczególnienie	7-14 lat	15-19 lat	20-24 lata	25-44 lata	45-64 lata	65 lat i więcej
pobyt wypoczynkowy	70,3	63,2	65,2	76	62,1	40,2
kuracja	0,1	0,5	0,2	0,4	3,3	16,4
objazd krajoznawczy	5,9	9,6	13,4	8,5	9,6	5,5
uprawianie sportu	4,5	9,2	2,9	2,4	1	0,3
kształcenie, zdobywanie wiedzy	1,7	2,6	1,3	0,5	0,1	0,3
spotkanie z rodziną, znajomymi	16,4	12,5	14,8	10,9	20,4	32,6
wyjazd na działce	0,2	0,7	0,8	0,5	2,3	3,2

źródło: *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS*

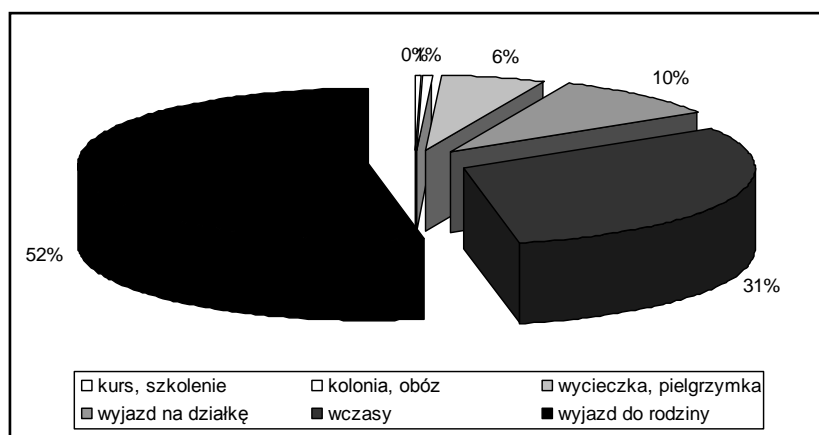
Najczęściej wskazywanych celami podejmowanych przez „seniorów” wyjazdów były: pobyt wypoczynkowy (40,2%), spotkania z rodziną i znajomymi (32,6%) oraz wyjazdy podejmowane w celach zdrowotnych (16,4%). W odniesieniu do innych grup wydzielonych ze względu na wiek - zdecydowanie dominowały wyjazdy w celach wypoczynkowych.

Ryc. 4 Częstotliwość podejmowanych podróży w społeczeństwie polskim z uwzględnieniem kryterium wieku

(źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS*)

Częstotliwość podejmowanych wyjazdów turystycznych nie różnicuje w sposób bardziej wyraźny ludności w starszym wieku od ludności w młodszych przedziałach wieku. Najwięcej osób uczestniczy w jednym bądź dwóch wyjazdach w ciągu roku (ryc.4).

Ryc. 5 Formy uczestnictwa w wyjazdach krótkookresowych osób starszych
(źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS)

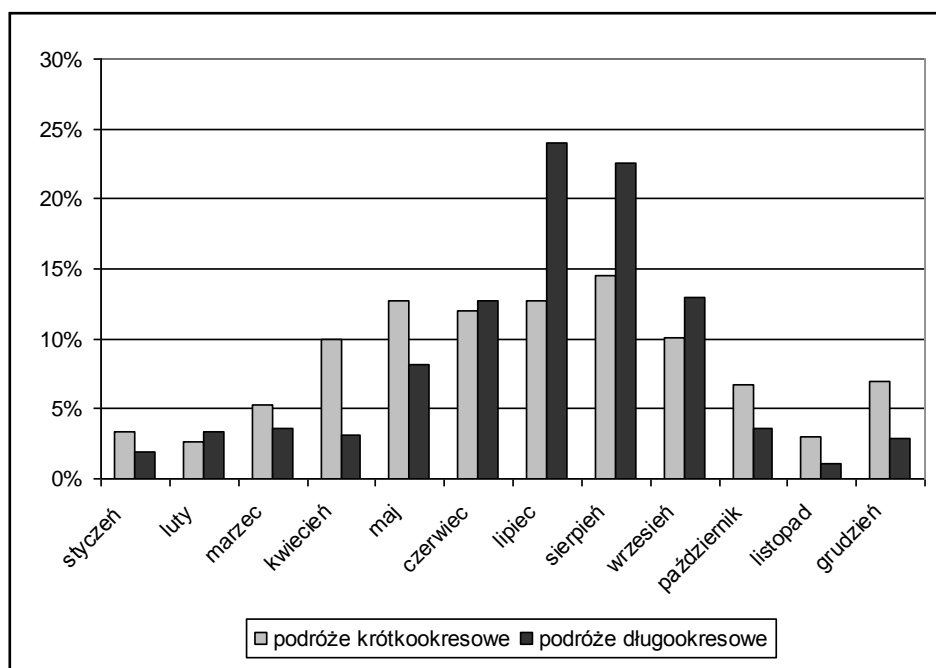
Jedną z częstych barier uczestnictwa ludzi w starszym wieku, na którą zwraca się uwagę w literaturze przedmiotu są względy finansowe (Grzelak-Kostulska 2012). Potwierdzeniem tego może być dominacja w wyjazdach krótkookresowych ludzi po 65 roku życia wyjazdów do rodziny i znajomych (52,0%). Innymi częściej podejmowanymi formami wyjazdów krótkookresowych są wczasy (31%) oraz wyjazd na działkę (około 10%).

Tab. 3 Formy zakwaterowania wykorzystywane w wyjazdach krótkookresowych przez turystów polskich według wieku

Wyszczególnienie	do 6 lat	7-14 lat	15-19 lat	20-24 lata	25-44 lata	45-64 lata	65 lat i więcej
hotel, motel, zajazd pensjonat	11,4	8,2	6	10,9	13,6	12,5	6
dom wycieczkowy, schronisko, stacja wodna	1,8	5,3	7,9	2,8	1,8	1,5	1,1
ośrodek wczasowy, ośrodek wypoczynkowy, ośrodek kolonijny	1,3	5,2	1,9	3,4	1,7	1,5	0,9
kwatery prywatna	7,5	12	9,9	12,2	9,4	10,3	4,5
kwatery agroturystyczna	1,5	2,8	1,6	1,2	2,1	0,6	0,6
kemping, pole biwakowe	2,1	0,9	5,9	4,1	1,6	0,8	0,4
domek turystyczny	0,6	1,2	1,6	0	1	2,8	0,3
sanatorium, zakład leczniczy	0	0	0	0	0	0,1	0
środek transportu, statek, pociąg, samochód	0	0	0,9	0,2	0,3	0	0
inne miejsca noclegowe	0	0,1	0,7	0	0,3	0,6	0,8
mieszkanie u rodziny	66,7	61,4	56,1	60,7	63,8	57,8	76,3
własny dom wakacyjny	6	0	7,1	2,8	3,5	11,1	8,9
pozostałe niewynajmowane miejsca zakwaterowania, żaglówka, namiot i inne	1,2	2,9	0,3	1,7	0,9	1,1	0,2

źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS

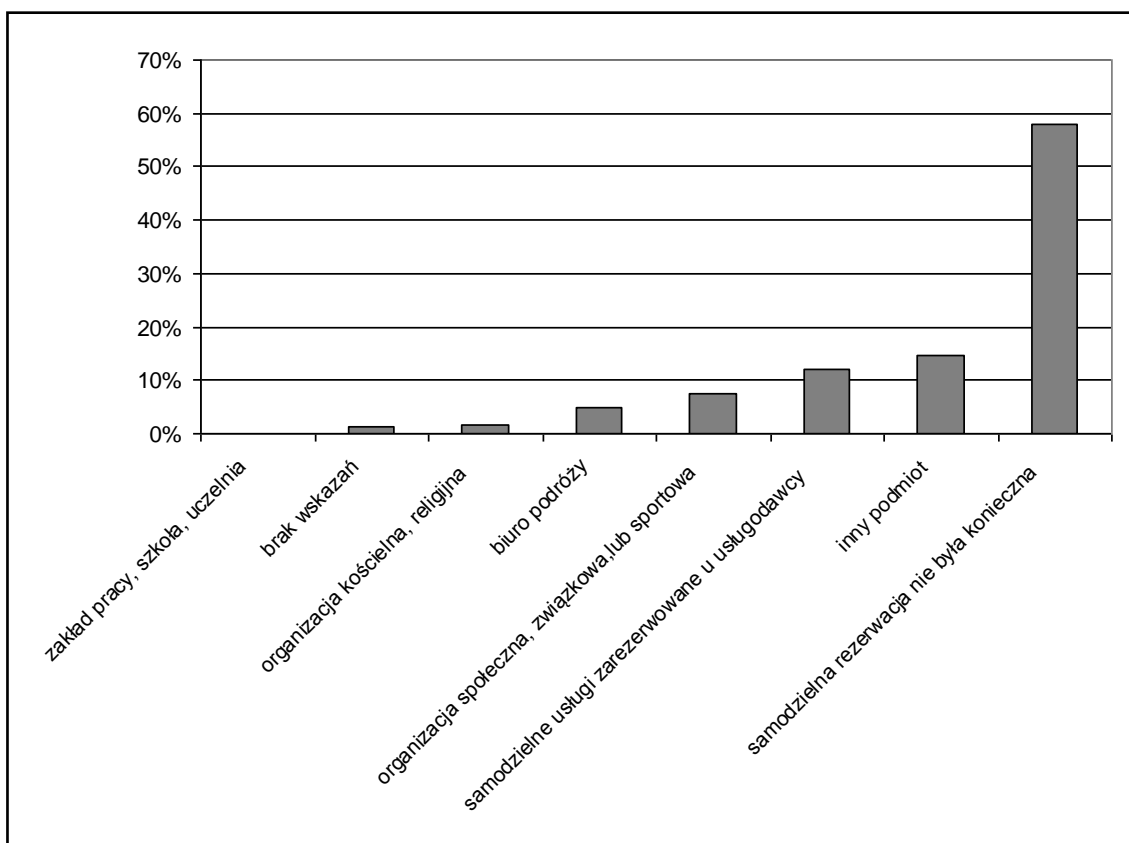
Wybór formy udziału w ruchu turystycznym dość często determinuje w inne cechy wyjazdu. Jedną z nich jest forma zakwaterowania (ryc.5). W wyjazdach starszych ludzi najczęściej wykorzystywana forma zakwaterowania są mieszkania u rodziny (76,3% populacji powyżej 65 roku życia, tab.3). Mieszkania u rodziny są również najczęściej pojawiającą się formą zakwaterowania w trakcie wyjazdów krótkookresowych innych grup społeczeństwa wydzielonych ze względu na wiek. Oprócz noclegów u rodziny ludzie starsi w swoich wyjazdach krótkookresowych częściej korzystają z noclegów we własnym domu wakacyjnym oraz w hotelach.

Ryc.6 Rozkład wyjazdów turystycznych ludności w starszym wieku w ciągu roku
(źródło: opracowanie na podstawie Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS)

W rozkładzie wyjazdów turystycznych zarówno krótkookresowych jak i długookresowych ludności starszej dominują miesiące letniego okresu urlopowo wakacyjnego (czerwiec-wrzesień, ryc.6). Wyższą aktywność turystyczną obserwuje się ponadto w maju co można tłumaczyć rozpowszechnieniem się w Polsce tradycją wyjazdów „na majówkę”.

Z uwagi na fakt, że najczęściej preferowaną formą wyjazdów krótkookresowych w badanej populacji ludności starszej były wyjazdy do rodziny lub znajomych, wyjazdy te nie wymagały samodzielnej rezerwacji czy zlecenia organizacji podróży odpowiednim instytucjom. Dominowała samodzielna organizacja wyjazdów (ryc.7).

Ryc. 7 Organizatorzy długookresowych wyjazdów turystycznych osób starszych
(źródło: opracowanie na podstawie Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS)

W zasięgu przestrzennym podejmowanych krótkookresowych podróży turystycznych przez osoby po 65 roku życia dominują wyjazdy do miast (prawdopodobnie miejsca zamieszkania rodzin lub znajomych). Ponadto blisko 30% wyjazdów było skierowanych na tereny wiejskie, a blisko 20% na wybrzeże. Wśród innych grup społeczeństwa wyodrębnionych ze względu na wiek zdecydowanie zaznacza się wyraźna dwubiegunowość w wyborze kierunku podróży- wybrzeże oraz góry (tab.4).

Tab. 4 Kierunki podróży długookresowych osób starszych

Wyszczególnienie	miasto	tereny wiejskie(nad jeziorem, rzeką)	wybrzeże morskie	góry, wyżyny	statek wycieczkowy	inne
do 6 lat	15,5	35	39,2	11,2	0	0
7-14 lat	13	34,7	32,9	26	0,2	1
15-19 lat	14,5	37,9	29,2	19,8	0,4	0,4
20-24 lata	16,5	32,6	27,9	24,5	0	0
25-44 lata	17,7	28,5	35,9	19,9	0	0,2
45-64 lata	22,5	29,1	31,3	19,6	0,3	0,6
65 lat i więcej	38	29,6	20	13,1	0,2	0,6

źródło: opracowanie na podstawie Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS

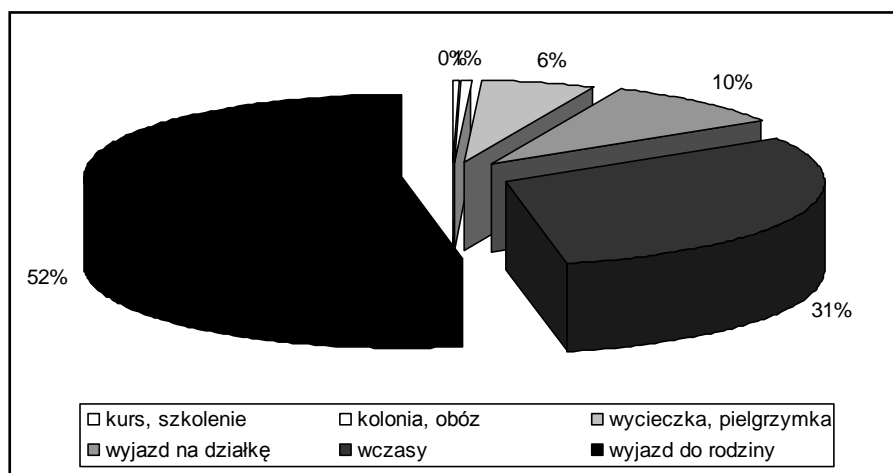
Analiza celów długookresowych wyjazdów turystycznych osób po 65 roku życia pokazuje zbliżony rozkład do tego, który dotyczył wyjazdów krótkookresowych. Zdecydowanie dominowały wyjazdy motywowane wypoczynkiem i rekreacją, chęcią spotkania się z rodziną lub znajomymi oraz celem zdrowotnym. W innych grupach społeczeństwa wydzielonych ze względu na kryterium wieku zdecydowanie dominowały wyjazdy motywowane wypoczynkiem (tab. 5).

Tab. 5 Cele długookresowych podróży turystów według wieku

Wyszczególnienie	do 6 lat	7-14 lat	15-19 lat	20-24 lata	25-44 lata	45-64 lata	65 lat i więcej
sprawy zawodowe, załatwianie interesów, szkolenia, konferencje, targi	0,7	0,1	0,5	0,8	1,8	0,8	0,2
wypoczynek rekreacja, wakacje	73,1	78	73,5	76,2	75,4	64,3	40,6
zwiedzanie	1,1	1,5	3,2	1	1,4	2,9	1,3
uprawianie turystyki kwalifikowanej	0,1	1,4	0,4	2,5	1,2	0,7	0,6
spotkania z rodziną, znajomymi	21,1	14,2	16,1	11,4	16	19,7	34,8
uroczystości rodzinne	1,4	0,5	0,2	3,2	1,5	1,9	1,1
zdobywanie umiejętności, kształcenie	0	1,4	1,5	1,1	0,2	0,2	0,5
zdrowotny	1,3	1	0,2	2,1	0,9	6,9	18,8
religijny	0	0,9	1,2	0,4	0,2	1,2	0,2
zakupy	0	0	0	0	0	0,2	0
inne	1,1	2	2,2	1,4	1,3	1,2	1,9

źródło: opracowanie na podstawie Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS

Wśród form uczestnictwa w wyjazdach turystycznych długookresowych dominowały wyjazdy do rodziny (około 53% ogółu wyjazdów), wycieczki oraz imprezy objazdowe (około 31% wyjazdów) oraz wczasy (około 10%, ryc.8).

Ryc. 8 Formy uczestnictwa w wyjazdach długookresowych osób starszych

(źródło: opracowanie na podstawie Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS)

Podobnie jak w odniesieniu do wyjazdów krótkookresowych forma uczestnictwa w turystyce zdeterminowała formy zakwaterowania oraz formy organizacji podróży długookresowych w populacji ludności starszej (tab.6). Najczęściej korzystano z noclegu u rodziny, w sanatoriach oraz zakładach leczniczych i na kwaterach prywatnych.

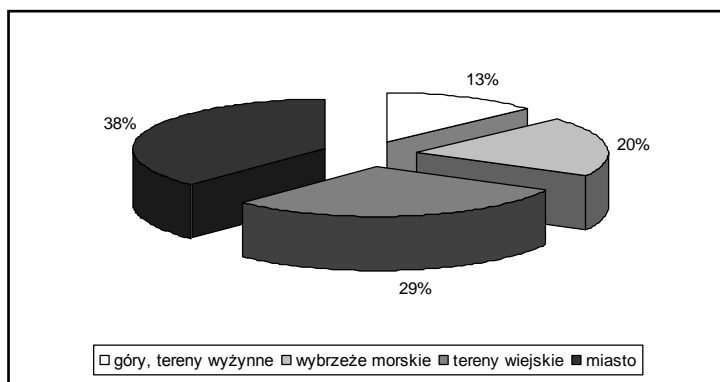
W odniesieniu do innych grup społeczeństwa podobnie preferowana forma zakwaterowania w trakcie wyjazdów krótkookresowych były noclegi u rodziny.

Tab. 6 Formy zakwaterowania wykorzystywane w wyjazdach długookresowych przez turystów polskich według wieku

Wyszczególnienie	do 6 lat	7-14 lat	15-19 lat	20-24 lata	25-44 lata	45-64 lata	65 lat i więcej
hotel, motel, zajazd pensjonat	12,9	9,2	9,0	10,8	17,5	15,8	7,8
dom wycieczkowy, schronisko, stacja wodna	2,2	6,5	6,6	5,5	2,1	1,7	0,6
ośrodek wczasowy, ośrodek wypoczynkowy, ośrodek kolonijny	8,8	17,6	19,4	6,7	8,2	7,7	7,6
kwatera prywatna	25,5	22,1	21,0	30,5	28,8	21,0	10,1
kwatera agroturystyczna	3,2	2,5	1,4	3,6	2,8	3,5	2,1
kemping, pole biwakowe	4,7	6,7	7,2	5,1	4,6	4,5	0,8
domek turystyczny	2,9	3,3	3,4	1,5	2,6	2,3	2,7
sanatorium, zakład leczniczy	0,5	0,8	0,2	1,7	0,7	5,5	15,9
środek transportu, statek, pociąg, samochód	0,1	0,1	0,9	0	0,2	0	0,3
inne miejsce noclegowe	0,4	1,3	1,2	3,1	1,1	0,5	0,6
mieszkanie u rodziny	39,6	29,7	28,4	28,3	31,0	32,3	45,0
własny dom wakacyjny	0,4	0,5	0,9	2,5	0,8	4,4	3,4
pozostałe niewynajmowane miejsce zakwaterowania, żaglówka, namiot i inne	0,1	0,5	1,2	1,9	0,7	1,7	3,4

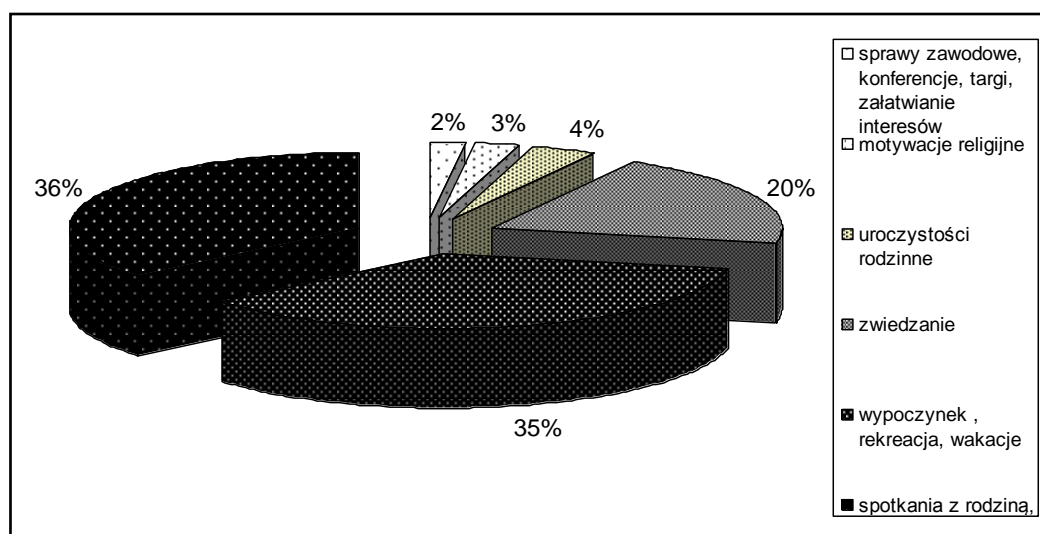
źródło: opracowanie na podstawie Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS

Z uwagi na fakt, że większość wyjazdów długookresowych miała charakter wyjazdów do rodziny najczęściej samodzielna rezerwacja nie była wymagana, wyjazdy te były organizowane samodzielnie przez turystów. Wśród preferowanych kierunków wyjazdów długookresowych były najczęściej miasta (38,0%), tereny wiejskie (29,0%) oraz obszary wybrzeża (około 20,0%, ryc.9).

Ryc. 9 Dominujące kierunki wyjazdów długookresowych ludności w starszym wieku
(źródło: opracowanie na podstawie Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r., GUS)

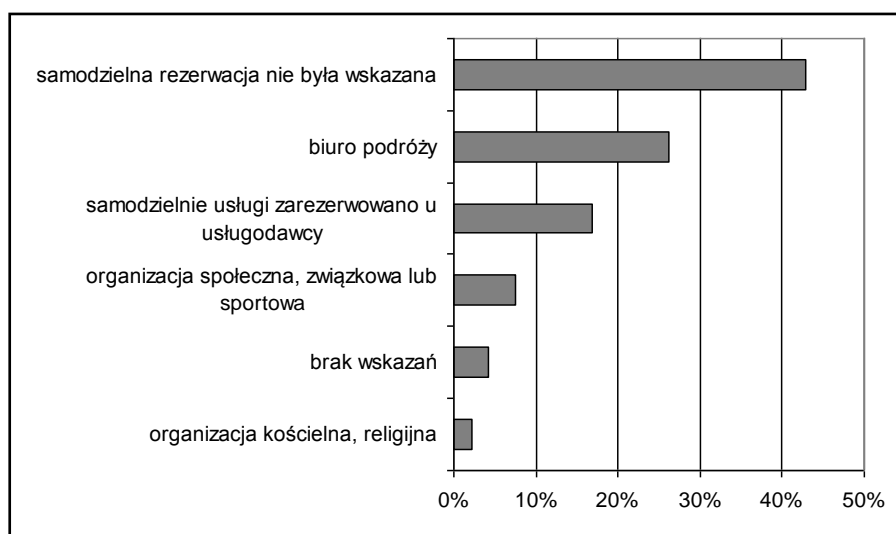
Dokonano również analizy cech uczestnictwa ludności w starszym wieku w zagranicznej turystyce wyjazdowej. W populacji ludzi po 65 roku życia poziom uczestnictwa w zagranicznej turystyce wyjazdowej został określony na poziomie 3,1% i było to zdecydowanie najmniej w porównaniu z innymi grupami wyróżnionymi ze względu na wiek (najwięcej w grupie 25- 44 lata- 12,3%). Ponad 85,0% wśród osób starszych, które uczestniczyły w wyjazdach zagranicznych w 2013 roku odbyło pojedynczą podróż, 10,8% 2 podróże, 2,4%- 3, a 1,6% 4 podróże.

Ryc.10 Cele wyjazdów zagranicznych ludności w starszym wieku

(źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS)

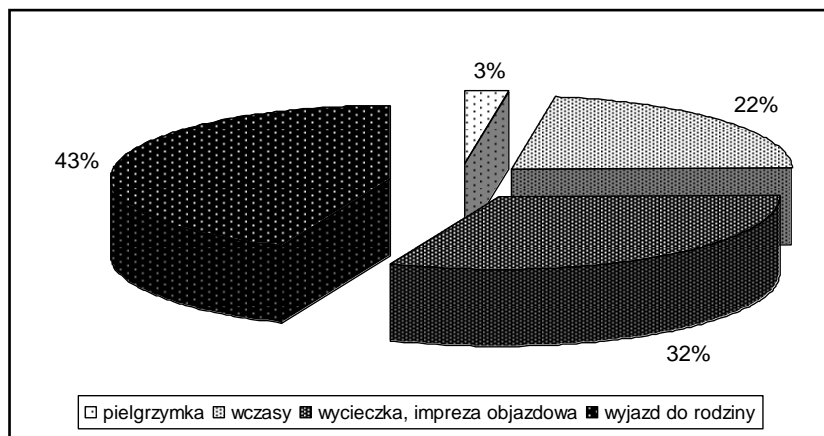
Analiza głównych celów podejmowanych przez ludzi starszych wyjazdów zagranicznych wskazuje, że najczęściej wyjazdów było motywowanych spotkaniami z rodziną, w dalszej kolejności motywem wypoczynkowym oraz zwiedzaniem (ryc.10)

Ryc.11 Formy organizacji wyjazdów zagranicznych ludności w starszym wieku

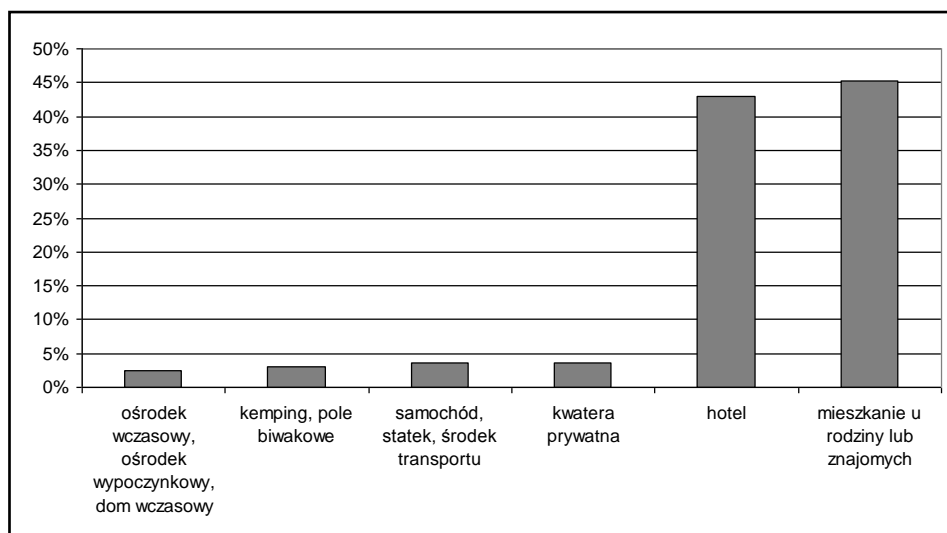
(źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS)

W organizacji wyjazdów najczęściej wyjazdów było organizowanych samodzielnie bez konieczności uprzedniej samodzielnej rezerwacji (około 43,0%). Ponadto około 27,0% wyjazdów było zorganizowanych przez biura podróży (ryc.11)

Ryc. 12 Formy uczestnictwa w wyjazdach zagranicznych osób starszych
(źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS)

Głównymi formami uczestnictwa w turystyce zagranicznej ludności po 65 roku życia były wyjazdy do rodziny (około 43,0%), wycieczki i imprezy objazdowe (około 32,0%) oraz wczasowy (około 22,0%, ryc.12)

Ryc. 13 Formy zakwaterowania ludności w starszym wieku w trakcie wyjazdów zagranicznych

(źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS)

Z uwagi na fakt, że preferowanymi formami udziału w ruchu turystycznym ludności w starszym wieku były wyjazdy do rodziny i znajomych, najczęściej wykorzystywanymi formami zakwaterowania w trakcie podróży zagranicznych były mieszkania u krewnych lub znajomych (około 45,0%). Ponadto z uwagi na częste wyjazdy w formie wycieczek, imprez

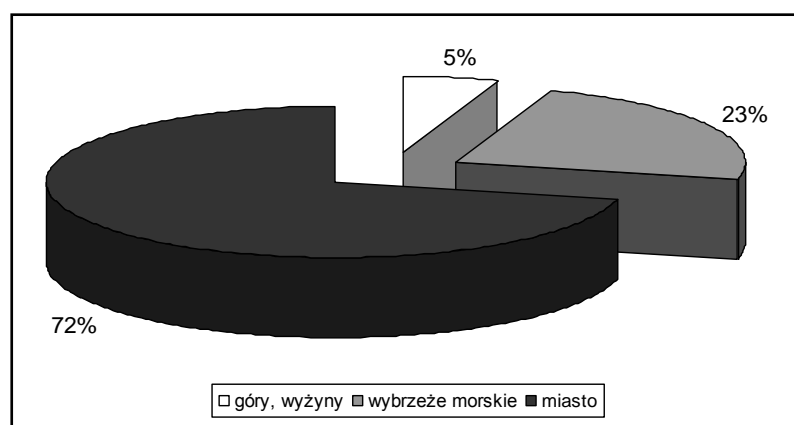
objazdowych oraz wczasów, często wykorzystywanym miejscem zakwaterowania był hotel (43,0% wyjazdów). Pozostałe formy zakwaterowania takie jak kemping, kwatery prywatne czy noclegi w środkach transportu były wykorzystywane marginalnie.

Tab. 7 Rozkład przestrzenny wyjazdów zagranicznych ludności w starszym wieku z uwzględnieniem kryterium odległości

Wyszczególnienie	0-100 km	101-200 km	201-300 km	301-500 km	501-700 km	701-1000 km	>1000 km
do 6 lat	0	0	0	5,9	4,4	6,5	83,1
7-14 lat	0	0	0,9	5,4	5,5	6,6	81,6
15-19 lat	0	2,2	0	4,5	8,6	16	68,7
20-24 lata	0	0	2,8	4,2	9,3	14,2	69,5
25-44 lata	0,2	0,3	1,3	3,6	2,5	7,6	84,5
45-64 lata	0,3	0	2,8	4,9	5,8	17,9	68,3
65 lat i więcej	0	0	1,5	0	8,2	22,3	68

źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS

Analiza rozkładu przestrzennego wyjazdów zagranicznych populacji ludności po 65 roku życia z uwzględnieniem kryterium odległości oraz na tle innych grup społeczeństwa wyróżnionych ze względu na wiek pokazuje, że najdalsze najwięcej wyjazdów zrealizowano w najdłuższych przedziałach odległości wyjazdu od miejsca zamieszkania. Jednocześnie wyniki wskazują, że najstarsza grupa, seniorzy obywali relatywnie krótsze podróże w porównaniu z innymi grupami wyróżnionych z uwzględnieniem kryterium wieku (tab.7).

Ryc.14 Dominujące kierunki wyjazdów zagranicznych ludności w starszym wieku

(źródło: opracowanie na podstawie *Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 r.*, GUS)

Analiza dominujących kierunków wyjazdów zagranicznych badanej populacji ludności po 65 roku życia wskazuje, że głównym typem destynacji turystycznych odwiedzanych w trakcie zagranicznych podróży były miasta (około 72,0% wskazań). W dalszej kolejności były to wyjazdy na obszary wybrzeży oraz do obszarów górskich i wyżynnych.

Podsumowanie

Ludność w starszym wieku stanowi specyficzną grupę z punktu widzenia aktywności turystycznej. Istniejące ograniczenia wynikające z wieku i związanej z nim kondycji fizycznej i zdrowotnej oraz często również bariery ekonomiczne stanowią poważną barierę dla uczestnictwa w ruchu turystycznym.

Poziom uczestnictwa w turystyce polskiej części społeczeństwa po 65 roku życia na tle innych społeczeństw europejskich wskazuje, że ludność w starszym wieku zamieszkała w Polsce charakteryzuje się znacznie niższym poziomem frekwencji turystycznej w porównaniu ze społeczeństwami Europy Zachodniej.

Aktywność czasu wolnego polskiej ludności w starszym wieku charakteryzują:

- preferowanie biernych form wypoczynku w czasie wolnym,
- niskie wskaźniki frekwencji turystycznej zarówno w turystyce krajowej jak i zagranicznej,
- dominacja niskobudżetowych wyjazdów o charakterze wypoczynkowym oraz skierowanych do rodziny lub znajomych w kraju jak i zagranicą
- samodzielne organizowanie swoich podróży i uczestnictwo w wyjazdach nie wymagających uprzedniej samodzielnej rezerwacji,
- korzystanie z niskobudżetowych form zakwaterowania w trakcie wyjazdu, przede wszystkim z mieszkań krewnych i znajomych
- podejmowanie wyjazdów w letnich miesiącach sezonu urlopowo -wakacyjnego

Bibliografia

Alejziak W., 2009, Determinanty i zróżnicowanie społeczne aktywności turystycznej, Studia i Monografie AWF Kraków nr 56, Kraków

Banach K., 2007, Czas wolny w życiu starszych ludzi [w:], Bugajska B., Życie w starości, Szczecin

Dziewulak A., Kosel E., Nocuń A., Przeclawski K., Zurn M., 1977, Turystyka młodzieży: z badań nad wypoczynkiem młodzieży warszawskiej, Instytut Turystyki, Warszawa 1977

Grzelak-Kostulska E., Hołowiecka B., Kwiatkowski B., 2011, Problemy aktywności turystycznej seniorów, [w:] Perspektywy i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce, Łódź, s.265-279

Grzelak-Kostulska E., 2012, Wybrane problemy turystyki uzdrowiskowej w Polsce [w:] Łuczak J., Szczepańska M., Bronowicki S. (red.) Wybrane aspekty aktywności turystycznej i rekreacyjnej Poznań: Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Poznań, s. 209-228.

Juszczak K., 2007, Aktywność szansą na lepszą starość [w:], Bugajska B., Życie w starości, Szczecin 2007

Przeclawski 1997, Zarys socjologii turystyki , PWN, Warszawa

Strategia rozwiązywania problemów społecznych w mieście Słupsku na lata 2010 – 2018

Szatur - Jaworska B., 2006, Aktywność społeczna i edukacyjna w fazie starości [w:], Szatur – Jaworska B., Błędowski P., Dzięgielewska M., Podstawy gerontologii społecznej, Warszawa

Śledzińska J., 2010, Projekt Calypso-powstanie, stan obecny, perspektywy rozwoju, [w:] Perspektywy i kierunki rozwoju turystyki społecznej w Polsce, Łódź,

Śniadek J., 2007, Konsumpcja turystyczna polskich seniorów na tle globalnych tendencji w turystyce, Gerontologia polska, 15 (1-2)

Szwarc H., 1979, Problemy społeczne turystyki III wieku, [w:] Społeczne aspekty turystyki: cele i realizacja. Wybrane materiały z XXVII Kongresu AIEST, Instytut Turystyki, Warszawa 1979.

Turystyka i wypoczynek w gospodarstwach domowych w 2013 roku, GUS, 2014

Winiarski R., 1991, Motywacja aktywności rekreacyjnej człowieka: założenia teoretyczno-metodologiczne oraz wyniki badań, Wydawnictwo AWF w Krakowie

Wolańska T., 1988, Psychologiczne problemy starzenia się i starości, [w:] H. Szwarc, Wolańska T., Łobożewicz T. Rekreacja i turystyka ludzi w starszym wieku. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych Warszawa, 1988.